

Slovensko gozdarstvo pred izzivi 21. stoletja

Slovenian Forestry Meeting the 21st Century Challenges

Jurij DIACI*, Aleksander GOLOB**

Izvleček:

Diaci, J., Golob, A.: Slovensko gozdarstvo pred izzivi 21. stoletja. *Gozdarski vestnik*, 67/2009, št. 7–8. V slovenščini z izvlečkom in povzetkom v angleščini, cit. lit. 42. Prevod Breda Misja, lektoriranje slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Namen prispevka je primerjati slovenske gozdove in gozdarstvo s svetovnimi in evropskimi razvojnimi gibanji in politikami ter izpostaviti razvojne izzive gozdarstva v Sloveniji, ki bi jih bilo treba upoštevati pri izvajanju Nacionalnega gozdnega programa. V razvitem in razvijajočem se svetu je razvoj gozdov in gozdarstva različen, vendar so globalni okoljski problemi skupni, zato so tudi enotne prednostne naloge za zaustavitev neugodnih sprememb okolja ob vedno večjih potrebah glede ekosistemskih storitev. V prihodnje bodo gospodarjenje z gozdovi zaznamovale hitre spremembe naravnega in družbenega okolja. Glavni izzivi za slovensko gozdarstvo, ki jih je mogoče predvideti za 21. stoletje, pa so: 1) dejavnejše gospodarjenje z gozdovi in povečanje rabe lesa, 2) zagotavljanje zdravja in stabilnosti gozdov v razmerah podnebnih sprememb, 3) ohranjanje biotske raznovrstnosti gozdov ob njihovi povečani rabi, 4) izboljšanje konkurenčnosti gozdarskega sektorja z vidika ekonomičnosti in delovnih razmer ter 5) razvijanje, vrednotenje in trženje nelesnih gozdnih dobrin. Operativni program za izvajanje nacionalnega gozdnega programa bi moral temeljiti na širšem soglasju, da bi bilo mogoče doseči cilje, postavljene v Nacionalnem gozdnem programu. Rezultati in primerjava z gozdarskimi politikami razvitih držav kažejo, da je potrebnih več usmerjevalnih instrumentov s strani države, kajti v minulem obdobju trg ni zadovoljivo uravnaval razmer v gozdovih in gozdarstvu.

Ključne besede: nacionalni gozdni program, svetovno gozdarstvo, evropsko gozdarstvo, razvojni problemi, gozdarska politika

Abstract:

Diaci, J., Golob, A.: Slovenian Forestry Meeting the 21st Century Challenges. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 67/2009, vol. 7-8. In Slovenian, abstract and summary in English, lit. quot. 42. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The goal of this article is to compare Slovenian forests and forestry with the world and European trends and policies and to point out the developmental challenges for the Slovenian forestry that should be taken into account while implementing the National Forest Program. The development of the forests and forestry in the developed and developing world differ, but the global ecological problems are common; the priority tasks for ending the unfavorable environment changes while the needs for ecosystem services are increasing, are therefore uniform. Fast changes of the natural and social environment will mark forest management in the future; the main challenges for Slovenian forestry we can expect in the 21st century are: 1) a more active forest management and increased wood use; 2) ensuring forest health and stability in conditions of climatic changes; 3) sustaining forest biodiversity while increasing their use; 4) improving the competitiveness of the forestry sector from the viewpoint of the economy and working conditions; 5) developing, evaluating and marketing the non-timber forest goods. The operational program for performing the national forest program should be based on a broad consent for achieving the goals in the National Forest Program. The past results and comparison with forestry policies of the developed countries show that more directional instruments from the state are needed, since the market did not adequately regulate the conditions in forests and forestry in the past period.

Key words: national forest program, world forestry, European forestry, developmental problems, forestry policy

1 UVOD

1 INTRODUCTION

V obdobju hitrih okoljskih, socialnih in ekonomskih sprememb so dolgoročne napovedi tvegane, načrtovanje razvoja področij pa oteženo. Vendar je prav v takšnih razmerah nadvse pomembno usklajeno načrtovati in usmerjeno delovati. To še posebno velja za ravnanje z gozdovi, kjer nas

dolgoživost gozda usmerja v dolgoročno razmišljanje. Poleg tega upravljanje gozdov zadeva različne stroke in javnost, zato je usklajeno

*Prof. dr. J. D., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana

**Mag. A. G., Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Dunajska 58, 1000 Ljubljana

delovanje še toliko pomembnejše. Slovenija ima bogato tradicijo gozdarskega načrtovanja, zato je razumljivo, da je med prvimi državami sprejela Program razvoja gozdov (1996), čez dobro desetletje pa še Resolucijo o nacionalnem gozdnem programu (2007) – v nadaljevanju Nacionalni gozdni program. To so v splošnem dolgoročnejši dokumenti, ki jih sprejemajo državni zbori, posamezne vlade pa bi morale sprejeti akcijske načrte oziroma operativne programe za njihovo uresničevanje. Nacionalne gozdne programe izpostavljajo kot temeljne instrumente gozdne in gozdarske politike številni mednarodni dokumenti, in sicer na svetovni ravni zlasti Pravno nezavezujoči instrument Združenih narodov o vseh tipih gozdov – NLBI (2007) in odločitve, sprejete v sklopu Konvencije o biotski raznovrstnosti (VI/22, 2002, IX/5, 2008), na evropski ravni pa zlasti prva Dunajska resolucija (MCPFE, 2003) oziroma v EU Gozdarska strategija EU (1998) in akcijski načrt, sprejet na njeni podlagi (2006).

Uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa terja postavljanje prednostnih nalog delovanja in izbiro primernih orodij gozdarske politike. Oboje je treba določiti ob upoštevanju razvojnih gibanj gozdov in gozdarstva v Sloveniji, v sosednjih državah in globalno. Slovenija je v krogu gospodarsko razvitih držav, njena ekološka stopnja je razmeroma velika, zato mora spremljati globalna dogajanja in prispevati k trajnostnemu razvoju planeta. Poleg tega globalna ekonomska, ekološka in družbena dogajanja vse bolj vplivajo na kakovost življenja v Sloveniji.

Namen prispevka je primerjati slovenske gozdove in gozdarstvo s svetovnimi in evropskimi razvojnimi gibanji in politikami, izpostaviti razvojne priložnosti in težave gozdarstva v Sloveniji, razpravljati o temeljni naravnosti slovenskega gozdarstva in predlagati instrumente za doseganje razvojnih ciljev v Nacionalnem gozdnem programu. V prvem delu bomo pisali o gozdovih in gozdarstvu v svetu, nadaljevali z gozdovi v Evropi in Sloveniji ter v zaključku predlagali prednostne naloge in orodje za doseganje ciljev Nacionalnega gozdnega programa.

2 GOZDOVI IN GOZDARSTVO SVETA

2 WORLD'S FORESTS AND FORESTRY

V svetovnem merilu pokrivajo gozdovi 30 % kopne površine, kar pomeni 0,62 hektarja na prebivalca (FRA 2006). V preteklosti so gozdovi, pred močnejšimi človekovimi vplivi, pokrivali dve tretjini kopne površine, torej se je njihova površina zmanjšala že za dobro polovico (LEN-NART in sod., 1999). Kar 36 % površine zajemajo pragozdovi. Večina gozdov je v javnem lastništvu (84 %), kar se marsikje kaže kot problematično zaradi slabega nadzora in pogosto podkupljivih vladnih uslužbencev (prim. The Tragedy of Commons). Zato je velik razvojni poudarek tudi v preoblikovanje lastništva in zavarovanje gozdov. V svetovnem merilu je 11 % gozdov zavarovanih zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti, 9 % pa zaradi varovalnih funkcij. V svetovnem merilu sta najpomembnejši negativni gibanji spreminjanje prvotnih gozdov v druge rabe tal, ki obsega približno 13 milijonov hektarjev na leto, in degradacija gozdov. Krčenje in degradacija gozdov prispevata približno 20 % svetovnih izpustov ogljika (IPCC 2007). Krčenje je posledica majhne vrednosti gozdov za lokalno prebivalstvo (požigi gozdov) in snovanja kmetijskih plantaž (soja, palmovo olje). Degradacija gozdov nastaja zaradi pomanjkanja zakonodaje ali nezmožnosti za njeno uveljavljanje, nejasne politike v povezavi s trajnostnim gospodarjenjem, pomanjkanja tradicije trajnostnega gospodarjenja in znanja, nejasnih lastninskih razmerij ter neurejenih koncesijskih razmerij.

V primerjavi s prejšnjimi desetletji se krčenje gozdov upočasnjuje, kajti veliko držav (npr. Kitajska) pospešeno snuje gozdne plantaže, njihov delež pa se povečuje na vseh celinah. Vse pogostejše so abiotične in biotične motnje, ki vsako leto prizadenejo več kot 100 milijonov hektarjev svetovnih gozdov. Pomembna pozitivna gibanja poleg večanja zavarovanih površin gozdov zajemajo večanje količin in vrednosti nelesnih gozdnih proizvodov, krepitev večnamenske rabe gozda ter razvoj zakonodaje in načinov trajnostnega gospodarjenja.

Politike na svetovni ravni v povezavi z gozdovi, pomembne zlasti za države v razvoju, obsegajo:

nacionalne gozdne programe, ki določajo usklajevanje ciljev med sektorji in financiranje trajnostnega gospodarjenja z gozdovi, vzpostavitev sistema predpisov o gozdovih in zmožnosti njihovega uresničevanja, krepitev ustanov in znanja s pomočjo razvitih držav, ustanavljanje zavarovanih območij (ta so pomembna, ker splošni predpisi ne delujejo), plačila za okoljske storitve (ponori CO₂, voda), omogočanje investicij zasebnega sektorja (vzpostavitev trga za lesne izdelke). Pomembno je tudi vzpostavljanje tržnih mehanizmov, ki so lahko vladni (npr. prostovoljni partnerski sporazumi med razvitimi državami in državami v razvoju (EU – FLEGT), preverjanje zakonitosti sečnje pri uvozu lesa (EIA, 2008) oziroma trgovanju z lesnimi proizvodi (KOMISIJA ES, 2008)) ali zasebni (certificiranje lesa).

V sklopu Organizacije združenih narodov so glavni učinki mednarodnih sporazumov in instrumentov, povezanih z gozdovi, naslednji: 1) Konvencija o biotski raznovrstnosti – CBD (zavarovana območja, ekosistemski pristop); 2) Okvirna konvencija ZN o spremembi podnebja – UNFCCC (zmanjševanje emisij zaradi razgozdovanja in degradacije gozdov – REDD in upoštevanje ponorov ogljika v gozdovih – LULUCF); 3) Konvencija ZN o boju proti širjenju puščav – UNCCD (boj proti razgozdovanju v sušnih predelih in erozijskih območjih) in 4) Forum ZN za gozdove – UNFF (doseganje globalnih ciljev o gozdovih z uveljavljanjem trajnostnega gospodarjenja v vseh tipih gozdov – NLBI). Pri izvajanju teh sporazumov in instrumentov Slovenija deluje v skupini gospodarsko razvitih držav EU (GOLOB, 2007a), zato bi morala na podlagi znanja in tradicije sonaravnega ravnanja z gozdovi prevzemati tudi večjo odgovornost za trajnostno gospodarjenje z gozdovi v svetovnem merilu.

3 GOZDOVI IN GOZDARSTVO EVROPE

3 EUROPE'S FORESTS AND FORESTRY

Gozdnatost Evrope je primerljiva s svetovno – 32 % oziroma 44 %, če upoštevamo evropski del Ruske federacije (MCPFE 2007a, EEA, 2008). Prvotno so gozdovi obsegali 80 do 90 % površine evropskega kopnega, kajti v Evropi je v preteklosti krčitev

gozdov zajela bistveno večje površine gozdov kot v svetovnem merilu. V Evropi je po različnih ocenah le od 2 do 5 % pragozdov (Parviainen, 1999, MCPFE, 2007a, EEA, 2008), naravni gospodarski gozdovi so v manjšini, veliko je nasadov in sukcesijskih stadijev smreke in rdečega bora. Polovica evropskih gozdov je v zasebni lasti. Tudi v Evropi je približno 20 % gozdov zavarovanih zaradi ekoloških in varovalnih funkcij. Evropske gozdove najbolj ogrožata onesnaženje okolja in vse večja pogostost naravnih motenj in bolezni (veter, ogenj, žuželke, glive). Poseben evropski problem je opuščanje gospodarjenja z gozdovi v razvitem delu Evrope, ki vodi v staranje gozdov in večjo občutljivost za naravne motnje. Severni in zahodni del Evrope se je usmeril v mehanizirano industrijsko gozdarstvo. Največ naravnih gozdov je v vzhodni, jugovzhodni Evropi in evropskem delu Rusije. V evropskih gozdovih in gozdarstvu je precej tudi pozitivnih gibanj in zajemajo, na primer, večanje deleža gozdov in lesnih zalog, prevladujoče načrtno gospodarjenje z gozdovi (98 %), večanje pomena nelesnih proizvodov in ekosistemskih storitev, prost vstop v gozdove (90 %) ter v nekaterih državah več sečenj, porabe in izvoza.

V Evropi je glavni instrument gozdarske politike vseevropski proces Ministrskih konferenc o varovanju gozdov (MCPFE, 2009). Na petih konferencah so sprejeli devetnajst resolucij z usmeritvami za trajnostno gospodarjenje z gozdovi v pomenu harmonizacije gospodarskih, okoljskih in družbenih funkcij gozdov. Zadnja – varšavska ministrska deklaracija vsebuje dve resoluciji, ki poudarjata pomen aktivnejše rabe gozdov in gospodarjenja z vodnimi viri v gozdovih (MCPFE, 2007b). V zadnjem času v procesu sodeluje šestinštirideset evropskih držav in Evropska unija, pomembno pa je tudi sodelovanje z mednarodnimi organizacijami. Trenutno je aktualna razprava o prehodu k vseevropski konvenciji za gozdove.

Politika Evropske unije in aktivnosti v povezavi z gozdovi temeljijo na Gozdarski strategiji (1999) in Akcijskem načrtu EU za gozdove (2006) kot povezovalcu skupnih politik Evropske unije, ki zadevajo gozdove, pri čemer je temeljni poudarek na večnamenskem gozdarstvu. Aktualne teme zadevajo, na primer, vprašanje: kako bolj uveljaviti

uporabo lesa (pri javnih naročilih), lesa za energijo, vprašanje gospodarjenja z gozdovi v območjih Natura 2000, prispevka gozdarstva k ublažitvi podnebnih sprememb, vrednotenja in trženja nelesnih gozdnih dobrin, evropskega sistema za spremljanje gozdov, spodbujanja usklajevanja in komunikacije, združevanja lastnikov gozdov, njihovega izobraževanja in usposabljanja ter zagotavljanja zakonitosti sečnje.

Ministrske konference o varovanju gozdov pomenijo soglasje o trajnostnem gospodarjenju z gozdovi v Evropi in podporo podobnim prizadevanjem v svetovnem merilu. Vendar sonaravnega gospodarjenja ne zasledimo v dokumentih procesa MCPFE, niti ne v drugih evropskih dokumentih, ki zadevajo gozdove. Izjema je Protokol za gorski gozd (1991) v sklopu Alpske konvencije. Na področju pospeševanja sonaravnega gozdarstva bi morala Slovenija prevzeti pomembnejšo vlogo. V času predsedovanja Evropski uniji je Slovenija s predlogi za sonaravno gospodarjenje v območjih Natura 2000 naletela na spodbuden odziv srednjeevropskih in vzhodnoevropskih držav, na podporo s strani IUCN in odpor s strani Švedske in Finske. Še naprej se je zato treba povezovati s podobno mislečimi in uveljavljati srednjeevropsko paradigmo sonaravnega gospodarjenja.

4 RAZVOJNI IZZIVI SLOVENSKEGA GOZDARSTVA

4 DEVELOPMENTAL CHALLENGES OF SLOVENIAN FORESTRY

Na ravni Slovenije so stanje gozdov, razvojni problemi gozdarstva, cilji in usmeritve obravnavani že v Nacionalnem gozdnem programu. Za namene operativnega programa pa tu izpostavljamo tiste razvojne izzive, ki so po našem mnenju ključni za uspešno gospodarjenje z gozdovi v prihodnosti, in sicer: 1) aktiviranje gospodarjenja z gozdovi in povečanje rabe lesa, 2) zagotavljanje zdravja in stabilnosti gozdov v razmerah podnebnih sprememb, 3) ohranjanje biotske raznovrstnosti gozdov ob njihovi povečani rabi, 4) izboljšanje konkurenčnosti gozdarskega sektorja z vidika ekonomičnosti in delovnih razmer ter 5) razvijanje, vrednotenje in trženje nelesnih gozdnih dobrin.

Kljub raznolikosti in neskladnosti naštetih izzivov se zdi, da nanje lahko odgovorimo z enim ukrepom – to je s krepitvijo sonaravnega večnamenskega gospodarjenja, ki je hkrati vzvod za spreminjanje težav v priložnosti. Ne glede na to pa vsak od navedenih izzivov terja tudi specifično ukrepanje, ki ga obravnavamo v nadaljevanju.

4.1 Aktiviranje gospodarjenja z gozdovi

4.1 Activating forest management

Za dejavnejše gospodarjenje z gozdovi in povečanje rabe lesa je treba načrtovanje uskladiti s potenciali in negovalnimi potrebami gozdov in njihovih funkcij, hkrati pa izboljšati razmere za pridobivanje lesa v zasebnih gozdovih ter povečati povpraševanje po vseh vrstah lesa. Inventarizacije gozdov in raziskave kažejo na povečevanje proizvodne sposobnosti gozdnih rastišč v Evropi (KARJALAINEN in sod. 1999, SPIECKER, 1999). Predvsem v zasebnih gozdovih je bila v minulem desetletju velika akumulacija prirastka, kar je bilo pogosto v škodo pravočasnih obnov in nege sestojev. Hkrati pa postaja vse izrazitejše opuščanje gospodarjenja (DIACI, 2004). Temeljni poudarek je zato potreben za aktiviranje potencialov v zasebnih gozdovih. Povečanje rabe lesa ni v korist le gospodarskemu razvoju in razvoju podeželja, ampak je tudi učinkovit ukrep pri blaženju podnebnih sprememb (GOLOB, 2007b), saj je z aktivnim gospodarjenjem ob skrbni rabi lesa pri tem mogoče dosegati večje trajne učinke, kot bi jih z opustitvijo sečnje. V operativnem programu nacionalnega gozdnega programa bi bilo treba glede tega zagotoviti izvajanje ukrepov v podporo vlaganjem za izboljšanje odprtosti zasebnih gozdov in v prilagojeno gozdarsko mehanizacijo, pa tudi združevanju lastnikov gozdov in profesionalizaciji dela v zasebnih gozdovih. Pomembna bi bila tudi podpora vlaganjem v konkurenčno predelavo lesa ter izrabo manj kakovostnega lesa in odsluženih lesnih izdelkov za energijo. Lesu bi morala biti dana prednost pri javnem naročanju in večje prizadevanje bi bilo treba usmeriti v ozaveščanje javnosti o prednostih lesa pred drugimi materiali.

Pri izvajanju navedenih ukrepov bi bilo treba zagotoviti medsektorsko povezovanje in upoštevati dobro prakso iz drugih držav EU, pa tudi druge zgledne primere, kot je, na primer, švicarski akcijski načrt Holz (BAFU, 2009).

4.2 Zagotavljanje zdravja in stabilnosti gozdov

4.2 Ensuring forest health and stability

Gozdove najbolj ogrožajo spremembe v okolju, torej podnebne spremembe, onesnaženje in invazivne vrste. Neugodne so tudi poškodbe drevja zaradi sečenj in spravila, v novejšem času pa zlasti poškodbe tal in koreninskih sistemov zaradi neprilagodene uporabe strojne sečnje. Problematika se odraža v velikem deležu sanitarnih sečenj, ki dosegajo že skoraj tretjino poseka. Kljub temu pa je treba poudariti, da so slovenski gozdovi razmeroma dobro ohranjeni in kot taki ekološko prožni. To njihovo lastnost je treba še naprej razvijati s sonaravnim gospodarjenjem.

Zagotavljanje zdravja in stabilnosti gozdov v razmerah podnebnih sprememb je mogoče doseči zlasti z usmerjanjem ukrepov nege v krepitve odpornosti gozda, naravno obnovo gozdov in s pravočasnim odpravljanjem poškodb gozdov, ki so nastale zaradi abiotičnih in biotičnih dejavnikov, kar omenja tudi Strategija prilagajanja slovenskega kmetijstva in gozdarstva podnebnim spremembam (2008). Večji poudarek je treba nameniti proučevanju in spoštovanju naravnih procesov pri gospodarjenju in postopno spremeniti gozdove v bolj strukturirane in mešane ter odločnejše pospeševati listavce (BÜRGI in BRANG, 2001, WAGNER, 2004). Vendar splošno veljavnih usmeritev za prilagajanje ni, zato je pomemben del odločanja v rokah lokalnih gozdarjev (DIACI, 2007, SEPPÄLÄ in sod., 2009), ki bi se morali v okviru javne gozdarske službe v tem pomenu nenehno izpopolnjevati. Ohraniti je treba subvencije za varstvena in gojitvena dela in jih dopolniti z gozdnogojitvenimi projekti, ki omogočajo enovito obravnavo večjih ogroženih gozdnih predelov (prim. WALCHER, 2002).

4.3 Ohranjanje biotske raznovrstnosti gozdov

4.3 Preserving forest biodiversity

Ohranjanje biotske raznovrstnosti je sicer vgrajeno v sonaravno gospodarjenje z gozdovi, znotraj katerega se lahko uresničujejo visoki etati s še sprejemljivimi neugodnimi vplivi na okolje (DIACI, 2008). Vendar je očitno, da je zaradi posebnih zahtev v območjih Natura 2000 in zavarovanih območjih, v katerih je skupaj več kot polovica slovenskih gozdov, ohranjanje biotske raznovrstnosti poseben izziv. Ta je toliko večji, ker je hkrati cilj Nacionalnega gozdnega programa povečati rabo gozdov. To pa ne pomeni, da bi se zato zmanjšala lesna zaloga v slovenskih gozdovih, ampak samo to, da bo njena akumulacija manjša in da se bodo nekoliko povečale površine mladovij, kar je z zornega kota biotske raznovrstnosti lahko tudi ugodno. V območjih Natura 2000 je namreč treba prilagoditi gospodarjenje vrstam, zaradi ohranitve katerih so bila območja razglašena; med njimi je zelo veliko takih, ki potrebujejo več svetlobe v gozdu (POLANŠEK in GOLOB, 2006, GOLOB in SKUDNIK, 2007). Gozdnogojitveni ukrepi morajo biti v tem pomenu dobro premišljeni in vključeni v načrte za gospodarjenje z gozdovi, kar bi bilo treba ohraniti tudi v prihodnje. V okviru prostorskega in krajinskega načrtovanja je pomembno ohraniti večje gozdne predele in zaustaviti krčitve otokov gozda, ki so najbolj ogroženi v najmanj gozdnatih kmetijsko-urbanih predelih Slovenije. Pragozdovi so pomembni za študij naravnih procesov, pa tudi za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Zato je treba povečati in izboljšati mrežo gozdnih rezervatov in zagotoviti boljšo zastopanost gozdnih združb v njej (DIACI in sod., 2006).

4.4 Izboljšanje konkurenčnosti gozdarskega sektorja

4.4 Improving the competitive position of forestry sector

Pogoj za izboljšanje konkurenčnosti gozdarskega sektorja z vidika ekonomičnosti in delovnih razmer je dosledno izvajanje nege za vzgojo odpornih gozdov in kakovostnega lesa na čim bolj racionalen način. Pri načrtovanju gozdnogo-

jitvenih ukrepov je treba več pozornosti nameniti gospodarnosti njihove izvedbe, aktualnim tržnim razmeram za gozdne lesne sortimente in proučiti tudi morebitne nadomestne ukrepe. Uveljavljati je treba optimalne tehnologije glede ekonomičnosti, varstva pri delu in ohranjanja nepoškodovanega gozda. Pri novih tehnologijah, ki prinašajo številne prednosti, je potrebno doslednejše načrtovanje in sodelovanje. V vseh sektorjih lastništva je treba razvijati dobre prakse pri rabi mehanizacije predvsem zaradi poškodb tal in prilagajanja na večji pomen listavcev. »Urbanizacija« lastnikov gozdov oziroma nazadovanje znanja in veščin lastnikov za delo v gozdovih terja profesionalizacijo dela v gozdu in poudarjeno usposabljanje za varno delo. Zanimiv zgled iz sosednje avstrijske Koroške je združenje za nego gozdov (Der Kärntner ... 2009). Lastnikom je treba nuditi podporo za združevanje, izobraževanje in usposabljanje. Po zgledu nekaterih evropskih držav bi bilo treba več pozornosti nameniti razvoju turizma, rekreacije in programom izobraževanja o naravi gozdov, česar se zaveda tudi velik del javnosti pri nas (GOLOB, 2008).

4.5 Trženje nelesnih gozdnih dobrin in storitev

4.5 Marketing of forest non-timber goods and services

V Sloveniji je pomen nelesnih gozdnih dobrin spoznan in priznan s strani države tako, da financira javno gozdarsko službo, ki lastnikom nudi strokovno pomoč pri izvajanju sonaravnega gospodarjenja z gozdovi in opravlja tudi upravne naloge za zagotavljanje vseh funkcij in dobrin gozda. Ob izvajanju protokola Kyoto je poseben ekonomski pomen dobila tudi zmožnost gozdov, da iz atmosfere odvzemajo CO₂ kot toplogredni plin, pri čemer je to mogoče zagotavljati le z načrtnim gospodarjenjem z gozdovi in ob zavedanju, da tak učinek ne more biti trajen (GOLOB, 2007b). Ena od možnosti za neposredno trženje bi bila tudi uveljavitev dodatnih stroškov za prilagojeno gospodarjenje na območjih, ki so pomembna za pridobivanje pitne vode, kar pa je težko doseči ob visokih standardih sonaravnega gospodarjenja z vsemi gozdovi. Ne glede na to bi bilo smiselno

okrepiti zavedanje o pomenu gozdov za vodo in proučiti možnosti trženja na lokalni ravni. Bolj bi bilo treba popularizirati obiskovanje gozdov in jih ustrezno opremljati, kjer je obisk zgoščen. Ob ustrezni opremljenosti poti in strokovnem vodenju bi bilo mogoče obiskovanje gozdov tudi neposredno tržiti, zlasti v povezavi z zavarovanimi območji (GOLOB in POLANŠEK, 2009).

5 ZAKLJUČEK

5 CONCLUSION

Pogled v ne tako oddaljeno zgodovino gozdarstva razkrije spreminjanje poudarkov gospodarjenja z gozdovi, in sicer od pojava propadanja gozdov v osemdesetih letih, večnamenskega gospodarjenja, ohranjanja biotske pestrosti do prilagajanja podnebnim spremembam in vzpodbujanja rabe obnovljivih gozdnih virov v zadnjem času. Dogajanja v svetovnem merilu nakazujejo vedno večjo podobnost razvojnih gibanj na različnih ravneh. Prvič je jasno zaznavna globalizacija problemov, kjer so jasne prednostne naloge zmanjšati neugodne spremembe okolja. Vedno več novejših zgodovinskih raziskav razkriva dokaze o propadanju civilizacij zaradi čezmernega izkoriščanja okolja (prim. DIAMOND, 2005). Pogosto so bila ključna vprašanja preživetja vezana na ravnanje z gozdovi (npr. Maji, civilizacije Bližnjega vzhoda, Velikonočni otok, Japonska in Kitajska). Inventarizacije in analize (FRA, 2006) kažejo, da je dandanes globalno najmanj gozdov v zgodovini človeštva, razvojna gibanja pa so zaradi krčitev in neugodnih vplivov podnebnih sprememb izrazito neugodna (SEPPÄLÄ, in sod. 2009). Razmišljanja o omejenosti organske proizvodnje, ukrepi za ohranjanje naravne rodovitnosti in zmanjšanje ekološke stopinje so več kot potrebni. Svetovno gledano je največji razvojni izziv spremeniti degradacijo ekosistemov v njihovo postopno izboljševanje ob povečanih potrebah po ekosistemskih storitvah (Millennium Ecosystem Assessment, 2005).

V prihodnje bodo gospodarjenje z gozdovi zaznamovale hitre spremembe naravnega, družbenega in gospodarskega okolja. Operativni program za uresničevanje nacionalnega gozdnega programa mora temeljiti na prilagodljivosti, soglasju (participacija), širini (priprava podrobnih

operativnih načrtov) in usklajenosti delovanja (stroka, raziskave in razvoj, izobraževanje, ozaveščanje javnost, porabniki, lastniki). V prihodnje bo potrebno več usmerjevalnih instrumentov s strani države, kajti v minulem obdobju trg ni zadovoljivo uravnaval razmer v gozdovih in gozdarstvu. Instrumenti državne gozdarske politike niso nujno dragi, njihova pomembna vloga je v motiviranju, združevanju pogledov in skupnem delovanju, ozaveščanju in izobraževanju. Zaradi omejenih sredstev in časa bo nujno postavljanje prednostnih nalog in sredstva osredotočiti na nekaj najpomembnejših projektov.

6 POVZETEK

Prispevek je nastal kot podpora pripravi Operativnega programa za uresničevanje Nacionalnega gozdnega programa Slovenije (NGP). Namen prispevka je primerjati slovenske gozdove in gozdarstvo s svetovnimi in evropskimi razvojnimi gibanji in politikami, izpostaviti razvojne priložnosti in probleme gozdarstva v Sloveniji ter predlagati instrumente za doseganje razvojnih ciljev NGP. Najpomembnejša negativna gibanja v svetovnem merilu zajemajo nadaljnje spreminjanje prvotnih gozdov v druge rabe tal, večanje deleža gozdnih nasadov in vse pogostejše abiotske in biotske motnje. Pozitivna gibanja so večanje površin zavarovanih gozdov za ekološke in socialne vloge, večanje količin in vrednosti nelesnih gozdnih proizvodov in krepitev večnamenske rabe gozda. Slovensko gozdarstvo z razvitimi načini trajnostnega gospodarjenja mora v skladu z možnostmi prevzemati tudi odgovornost za ohranjanje gozdov v svetovnem merilu.

V Evropi se večja površina gozdov, prevladujejo nasadi iglavcev, ogroženost gozdov zaradi onesnaženja, požarov in naravnih motenj je vse večja. Ministrske konference o varovanju gozdov pomenijo soglasje o trajnostnem gospodarjenju z gozdovi v Evropi in podporo podobnim prizadevanjem v svetovnem merilu, mnenja o sonaravnem gospodarjenju z gozdovi pa so različna. Zadnja ministrska konferenca o varovanju gozdov v Evropi poudarja pomen aktivnejše rabe gozdov in gospodarjenja z vodnimi viri v gozdovih.

V Sloveniji so za gozdove in gozdarstvo temeljna razvojna ovira zaostrene razmere v okolju, ki obsegajo, npr., podnebne spremembe, onesnaženje okolja in invazivne vrste. Priložnost in prednost Slovenije na področju prilagajanja okoljskim spremembam in področju ohranjanja biotske raznovrstnosti so razmeroma ohranjeni gozdovi in sonaravno gospodarjenje. Razvojne usmeritve obsegajo dejavnejše gospodarjenje z gozdovi in krepitev odpornosti gozda. Po drugi strani se bo delež zavarovanih gozdov povečeval zaradi mreženja, boljše zastopanosti vseh združb in ohranjanja biotske pestrosti. Na gospodarskem področju je razvojna priložnost v aktiviranju potencialov zasebnih gozdov, kjer izkoriščamo manj kot polovico prirastka. Pomembni poudarki so tudi na profesionalizaciji dela in varstvu pri delu. V vseh sektorjih lastništva so pomembne dobre prakse pri rabi mehanizacije, predvsem zaradi poškodb tal in prilagajanje na večji pomen listavcev. Slovenski gozdovi zaradi združevanja funkcij pomenijo odlično izhodišče za uresničevanje družbenih vlog gozdov. Razvijati je treba turistične, rekreativne in poučne vloge gozdov, ki so priložnost za širitev in popestritev gozdarske dejavnosti.

V prihodnje bodo gospodarjenje z gozdovi zaznamovale hitre spremembe naravnega in družbenega okolja. Glavni izzivi za gozdarstvo, ki jih je mogoče predvideti za 21. stoletje, pa so: zmanjšanje rabe fosilnih goriv in povečanje rabe lesa kot okolju prijazne surovine in obnovljivega energenta; ohranjanje zdravja in stabilnosti gozdov v razmerah podnebnih sprememb; ohranjanje biotske raznovrstnosti gozdov ob njihovi povečani rabi; ohranjanje konkurenčnosti gozdarskega sektorja z vidika ekonomičnosti in delovnih razmer; razvijanje, vrednotenje in trženje nelesnih gozdnih dobrin. Operativni program, sposoben prilagajanja, vendar bi temeljil na širšem soglasju, lahko značilno vpliva na doseganje ciljev, določenih v NGP. Minuli rezultati kažejo, da je potrebnih več usmerjevalnih instrumentov s strani države, kajti v prejšnjem razdobju trg ni zadovoljivo uravnaval razmer v gozdovih in gozdarstvu. Instrumenti državne gozdarske politike niso nujno dragi, njihova pomembna vloga je v motiviranju, združevanju pogledov in skupnem

delovanju, ozaveščanju in izobraževanju. Zaradi omejenih sredstev bo nujno postavljanje prednostnih nalog in sredstva osredotočiti na nekaj najpomembnejših projektov.

7 SUMMARY

This contribution was meant to support The Operational Program for realization of the National Forest Program of Slovenia (NFP). Its goal is to compare Slovenian forests and forestry with the world and European trends and policies, to point out the developmental challenges and problems in Slovenian forestry and to propose instruments for achieving the developmental goals of the NFP. The most important negative trends on a global scale comprise further converting of forests into other land uses, increasing of the forest plantations share and abiotic and biotic disturbances at increasing intervals. The positive trends are: increasing protected forests surfaces intended for ecological and social roles, increasing the quantities and values of non-timber forest goods and intensifying multipurpose use of forests. Slovenian forestry with its developed models of the sustainable management must, in accordance with its possibilities, also accept the responsibility for forest preservation on a global scale.

The forest surface in Europe is increasing; coniferous trees plantations prevail, forest degradation because of the pollution, fires and natural disturbances is increasing. Ministry conferences on forest protection are a sign of the consent on the sustainable forest management in Europe and support to similar ambitions on a global scale, but the opinions on close-to-nature forest management differ. The last ministry conference on European forest protection in Warsaw emphasizes the significance of a more active forest use and forest water sources management.

In Slovenia, the basic developmental impediments for forests and forestry are the aggravated conditions in the environment, comprising e.g. climatic changes, environment pollution and invasive species. Slovenia's opportunity and advantage in the field of adapting to the environmental changes and of sustaining biodiversity are relatively well preserved forests and close-to-nature management. The developmental orientations

comprise more active forest management and improvement of forest resilience. On the other hand, the share of the protected forest will be, due to the networking, better representation of all associations and sustaining biodiversity, increasing. Activating private forests potentials where less than a half of increment is used represents the developmental opportunity in the field of economy. Important stresses are also laid on work professionalization and safety at work. Good practice with mechanization use is, above all because of the soil damage and the adaptation to the growing importance of coniferous trees, very important in all ownership sectors. Because of consolidating the functions, Slovenian forests represent a perfect starting-point for realization of social forest roles. Touristic, recreational, and educational role of the forest should be developed; they represent also an opportunity for broadening and giving variety to the forestry.

Forest management will be marked by fast changes of the natural and social environment in the future; the main challenges for Slovenian economy we can expect in the 21st century are: - decreasing the use of fossil fuel and increasing the use of wood as an environment friendly raw material and renewable energy source; - preserving forest health and stability in conditions of climatic changes; - sustaining forest biodiversity while increasing their use; 4) improving the competitive position of the forestry sector from the viewpoint of the economy and working conditions; - developing, evaluating and marketing the non-timber forest goods. An operational program which is capable of adapting but based on a broader consent can significantly affect reaching the goals set in the NFG. The past results show that more directional instruments from the state are needed, since the market did not adequately regulate the conditions in forests and forestry in the past period. The instruments of the state forestry policy are not necessarily expensive, they play an important role in motivating, converging the view-points and in joint presentation, instruction and education. Due to the limited assets setting the priority tasks will be necessary and the assets will have to be concentrated on some of the most important projects.

8 ZAHVALA

8 ACKNOWLEDGMENT

Prispevek je nastal v sklopu raziskovalnega dela Programske skupine Gozd, gozdarstvo in obnovljivi gozdni viri, ki ga sofinancira Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

9 VIRI

9 REFERENCES

- BAFU, 2008. Ressourcenpolitik Holz Strategie, Ziele und Aktionsplan Holz. Bundesamt für Umwelt (BAFU), 30 s.
- BÜRGI, A. / BRANG, P., 2001. Das Klima ändert sich - Wie kann sich der Waldbau anpassen? Wald und Holz, 82, s. 43–46.
- CBD, 2002. COP 6 Decision VI/22 Forest biological diversity. <http://www.cbd.int/decision/cop/?id=7196>
- CBD, 2008. COP 9 Decision IX/5 Forest biodiversity. <http://www.cbd.int/decision/cop/?id=11648>, datum 20.8.2009.
- Der Kärntner Waldpflegeverein.- URL: <http://www.waldpflegeverein.at/>, 17. 7. 2009.
- DIACI, J. / GRECS, Z., 2003. Uspešnost gojenja gozdov v zadnjem desetletju in priložnosti za prihodnost. V: BONČINA, A., (ur.). Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva, Zbornik referatov, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, s. 81–102.
- DIACI, J. / PIŠEK, R. / HLADNIK, D., 2006. Izpolnitev metodologije spremljanja razvoja gozdov v rezervatih. V: HLADNIK, D., (ur.). Monitoring gospodarjenja z gozdom in gozdnato krajino, Studia forestalia Slovenica, 127, s. 125–143.
- DIACI, J., 2004. Nazadovanje nege gozdov v Sloveniji: vzroki, posledice, protiukrepi. Gozdarski vestnik, 62, 2, s. 76–84.
- DIACI, J., 2007. Prilaganje gojenja gozdov podnebnim spremembam. V: JURČ, M., (ur.). Podnebne spremembe: vpliv na gozd in gozdarstvo. Studia forestalia Slovenica, 130, s. 117–132.
- DIACI, J., 2008. Gozdnogojitveni vidiki načrtovanja donosov. Gozdarski vestnik, 66, 1, s. 28–34.
- DIAMOND, J., 2005. Collapse: How societies choose to fail or succeed. Viking Penguin Group, New York, 577 s.
- EEA, 2008. European forests - ecosystem conditions and sustainable use. EEA (European Environment Agency), Copenhagen, 105 s.
- EIA, 2008. The U.S. Lacey Act. <http://www.eia-global.org/lacey/P6.EIA.LaceyReport.pdf>, 20. 8. 2008
- FRA, 2006. Global forest resources assessment 2005. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2006, 320 s.
- GOLOB, A., 2007a. Temeljne značilnosti procesov v zvezi z gozdovi in gozdarstvom v Evropi in svetu v času predsedovanja Slovenije EU. Gozdarski vestnik, 65, 5–6, s. 243–253.
- GOLOB, A., 2007b. Nekaj scenarijev vplivov gozdne politike na kroženje ogljika na primeru Slovenije. Gozdarski vestnik, 65, 5–6, s. 254–282.
- GOLOB, A. / SKUDNIK, M., 2007. Priročnik o vrstah Natura 2000, ki so povezane z gozdom. Ljubljana, Gozdarski inštitut Slovenije, 88 s.
- GOLOB, A., 2008. Zainteresirana slovenska javnost o pomenu gozda in gozdarstvu. Gozdarski vestnik, 66, 2, s. 95–104.
- GOLOB, A., POLANŠEK, B., 2009. Načrtovanje turizma in rekreacije v gozdnatih območjih Natura 2000. Gozdarski vestnik, 67, 3, s. 131–144.
- IPCC, 2007. Climate Change 2007: Synthesis Report.- Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva, 104 s.
- KARJALAINEN, T. / SPIECKER, H. / LAROISSINEI, O., (ur.) 1999. Causes and consequences of accelerating tree growth in Europe. EFI Proceedings 27, 284 s.
- KOMISIJA ES, 2006. Akcijski načrt EU za gozdove. Bruselj, 15. 6. 2006.
- KOMISIJA ES, 2008. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down the obligations of operators who place timber and timber products on the market. http://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/proposal_illegal_logging.pdf, 20. 8. 2009.
- LENNART, C. / LJUNGMAN, S. / MARTIN, M.R. / WHITEMAN, A., 1999. Beyond sustainable forest management: opportunities and challenges for improving forest management in the next millennium.- FAO, Forest Policy and Planning Division, Rome.
- MCPFE, 2003. Vienna Resolution I: Strengthen synergies for sustainable forest management in Europe through cross-sectoral co-operation and National forest programmes. April, 2003, Vienna, 8 s.
- MCPFE, 2007a. Warsaw declaration.- Fifth Ministerial Conference on the Protection of Forest in Europe, 5–7 November, 2007, Warsaw, Poland.
- MCPFE, 2007b. State of Europe's forests 2007. The MCPFE Report on sustainable forest management in Europe, Ministerial conference on the protection of forests in Europe, Liaison Unit Warsaw, 247 s.
- MCPFE, 2009. Spletna stran Ministrske konference o varovanju gozdov v Evropi. URL: <http://www.mcpfe.org/>
- Millennium Ecosystem Assessment, 2005. Ecosystems

- and Human Well-being: Synthesis. Island Press, Washington, DC, 137 s.
- PARVIAINEN, J., 1999. Strict forest reserves in Europe - Efforts to enhance biodiversity and strengthen research related to natural forests in Europe. V: DIACI, J., (ur.). Virgin forests and forest reserves in central and east European countries. COST E4 meeting proceedings, Ljubljana, s. 145–171.
- POLANŠEK, B. / GOLOB, A., 2006. Strokovne podlage za načrtovanje in ohranjanje trajnostnega razvoja v območjih Natura 2000. Gozdarski inštitut Slovenije, 15 s.
- Program razvoja gozdov. Ur. l. RS, št. 14/1996.
- Protokol gorski gozd. Protokol o izvajanju Alpske konvencije iz leta 1991 na področju gorskega gozda. Brdo, 27. februarja 1996.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. Ur. l. RS, št. 111/07.
- SEPPÄLÄ, R. / BUCK, A. / KATILA, P., (ur.) 2009. Adaptation of Forests and People to Climate Change. A Global Assessment Report. Helsinki, IUFRO World Series Volume 22, 224 s.
- SPIECKER, H., 1999. Overview of Recent Growth Trends in European Forests. Water, Air, & Soil Pollution, 116, s. 33–46.
- Strategija prilagajanja slovenskega kmetijstva in gozdarstva podnebnim spremembam. Vlada RS, št. 33000-5/2008, 15 s.
- SVET EU, 1999. Council Resolution of 15 December 1998 on a forestry strategy for the European Union. Official Journal of the European Communities, 1999/C 56/01.
- UNFF, 2009. Spletna stran Foruma o gozdovih Organizacije združenih narodov. <http://www.un.org/esa/forests/>, 18. 7. 2009.
- UNGA, 2007. Non-legally binding instrument on all types of forests. http://www.fordaq.com/www/news/2007/UN_Instrument%20on%20all%20types%20of%20forests.pdf, 20. 8. 2009.
- WAGNER, S., 2004. Klimawandel - einige Überlegungen zu waldbaulichen Strategien. Forst und Holz, 59, s. 394–398.
- WALCHER, J., 2002. Integrales Waldbauprojekt Kanton Glarus 1998–2002 – ein Sonderfall? Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen, 153, 7, s. 258–262.